

német tudományos pædagogia megalapítójának méltatásától. Hiányos a Camperól szóló cikk, mely nem említi Campenak a pædagogia elmélet története szempontjából legfontosabb munkáját, t. i. a tőle szerkesztett «Revisionswerk-et». (E hiányt pótolta ugyan a «Filantropisták» című cikk.) Hibás a «Hamilton» cikkben az az adat, hogy Jacotot a Chateaubriand Ataláján akart volna mindent eltanítani. Nem Chateaubriand Atalája, hanem Fénélon «Telemaque-ja» szolgált Jacototnak ilyen centralis olvasmányul, míg az Atala a Toussaint Langenscheidt-féle francia nyelv-könyvek olvasmánya. Helytelen eljárásnak tartom azt is, hogy a tárgyaló pædagogus-gondolkodók jellemzése néha oly módon történik, hogy oda-állítják további magyarázat nélkül egy-két tételüket, melyeknek így magukban alig van értelmük a laikus előtt. E helyett jobb volna egy-néhány fejtegető szóval kijelölni az illetőnek helyét a nevelés elméletének történetében. Igaz, hogy ez néha rendkívül nehéz, de ha nem sikerülhet, akkor jobb semmit sem írni, mint pl. Jacototról, hogy egyik fő-elve a «minden megvan mindenben». Ezt a laikus további magyarázat nélkül aligha fogja megérteni.

Megjegyzéseimnek végére értem. A jelzett hiányok nagy része olyan, hogy a még hátra levő kötetekben könnyen pótolhatók. E hátra-levő kötetek véletlenül olyanok, hogy ezekre kell majd a pædagogiai rovat szerkesztőjének a legtöbbet ügyelnie, minthogy csak most következnek az idetartozó legfontosabb cikkek, minők Középiszkola, Köz-oktatásügy, Nevelés, Népiskola, Oktatás, Pædagogia és története, Pestalozzi, stb.

WALDAPFEL JÁNOS.

Német nyelvtanításunk a felsőbb osztályokban és az imitativ módszer. Irta Mihelics Károly. A keszthelyi kath. főgymnasium értesítője. 1894—95.

Ez értekezés szerzője immár másodszor szólal fel a gymnásiumi német tanítás ügyében. A m.-szigeti kegyesrendi gymnásium 1892—93. értesítőjében fejtegette először a német nyelv tanításának módszerét, főleg a III. és IV. osztályban. Ezúttal a VI. osztály köréből veszi értekezésének tárgyát. Igen érdekes tanítási mintát nyújt Demosthenes második olynthiai beszédének feldolgozásáról, természetesen német fordításban. A minta választását már azért is helyesnek tartjuk, mert az Utasítások egyenesen ajánlják, hogy Demosthenes egy beszédét fordításban olvassák és tárgyalják. Mindazáltal nem ez a tanítási próba érdekel bennünket legjobban. Bármily ügyesnek meg czélszerűnek tartjuk is Mihelics részletesen bemutatott eljárását, nagyobb figyelemre méltónak tartjuk értekezésének bevezető és záró sorait. Alig szükséges említeni, hogy «a német nyelv tanításában elért eredmény körül felmerült panaszokon»

kezdi Mihelics is. Inkább csudálkoznánk, ha nem tenné. Az élő idegen nyelvek középiskolai tanítása mindenféle végtelennék látszó viták tárgya. Valóságos tengeri kigyója a pædagogiai irodalomnak. Németországban, Franciaországban, és ha nem csalódunk, Svédországban is külön folyóiratok támadtak e probléma körül. Német nyelven vagy egy fél tuczat a számuk. A mi gymnásiális tantervünk és utasításaink a német nyelvre vonatkozólag óraszám és célzolgában olyan rendszert állapítottak meg, mely a módszer és eredmény kérdését még bonyodalmasabbá teszi. Nincs a világon tanterv, mely élő idegen nyelv dolgában oly szűkkeblű, midőn a heti óraszám, az eljárás és a segítő eszközök megjelöléséről van szó, és oly bőkezű, midőn az elérendő célzolt, jobban mondva célzokat kitűzi. Mihelics panasza is ez irányban hangzik. Első értekezésében azt állította, hogy a gymnásiumi német tanításban «az elérendő eredmény csakis részben lehet, mert a teljes eredmény, a német nyelvnek szóban és írásban való tökéletes elsajátítása lehetetlen». De hiszen a tanterv ezt nem is kívánja, vethetnők ellenébe. A tanterv szerint a gymnásiumi német tanítás célzja: a) Biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése az újabb német irodalom műveinek. b) Azon képesség, hogy a tanuló a középiskolai ismeretek köréből vett valamely tárgyról szóló magyar szöveget német nyelvre helyesen és szabatosan fordítani tudjon.» Ez egyfelől körülbelül az a részleges célzolt, melyet Mihelics az eredmény «alsóbb fokának» nevez, és mely «a német nyelv pusztá megértésében» áll, másfelől pedig a «teljes» eredmény nehezebb része, a németre való fordítás. Tehát nem «a szóban és írásban való tökéletes elsajátítás». Miért panaszkodik tehát Mihelics, hogy ezt el nem érheti, mikor a tanterv nem is látszik követelni? Azért panaszkodik, és joggal, mert gymnásiumaink német tanárai nem csak a tanterv követelményeinek tartoznak eleget tenni, hanem az Utasításoknak és főleg a közvéleménynek is. Mondjuk ki nyíltan, úgy is ország-világ tudja, hogy középiskolai német nyelvtanításunkat a közoktatásügyi ellenőrzés minden fóruma a gyakorlati eredmény szerint bírálja. Ezt az eredményt a tanterv célzjai nem foglalják magukban. De annál nagyobb súlyt helyeznek reá az Utasítások. Az a tanár, a ki az újabb német irodalom megértésével és a magyarból németre való fordítással akarná beérni, nem tenne eleget az Utasítások következő pontjainak:

1. A tanárnak sohasem szabad szem elől tévesztetni, hogy a középiskola nyelvtanításának *tulajdonképeni feladata a nyelvvel való gyakorlati elbándás ügyességének megszerzése*. 20. l.

2. «A német nyelvnek első sorban gyakorlati fontossága és haszná juttatott helyet gymnásiumainkban. Ez élő nyelv tanításának *egyik főfeladata azért a nyelvnek célzszertű begyakorlása*». 22. l.

Ilyformán az Utasítások a tanterv két célzját megtoldják egy har-

madikkal. Olyan harmadikkal, mely magában véve a heti 18 órát nagyon is kitölthetné. Lám, a latin nyelvnek 49 órát juttattak, pedig ettől a harmadik céltól, a *beszédet*, a legnehezebbet és a legtöbb időt kívánót, felmentették.

Talán könnyebb a német nyelv tanítása a latinénál? Tantervünk és Utasításaink készítésénél, úgy látszik, ezt tartották. Talán igazuk is volt. Akkor még nem igen volt gymnásium, melyben a tanulók nagy része nem hozott volna hazulról német nyelvtudást. Mert ha lett volna ilyen, lehetetlen, hogy fel nem szólaltak volna jókor a túlságos követelések ellen. Az is lehetséges, hogy a német nyelvben elérendő gyakorlati cél azért került a tantervből az Utasításokba, mert «egyik főfeladatnak» tekintették ugyan, de a kivitel lehetőségében kételkedtek. Ezt a harmadik nagy feladatot *pium desiderium* rangjára súlyosztették. A ki bírja, próbálja. És ebből a diplomáciai eljárásból származott a mai visszás állapot. Mindenki óhajtja, hogy gymnásiumi abiturieniseink tudjanak németül beszélni, az Utasítások, a miniszteri rendelet, a főigazgató, a közönség (erré is illik egy keveset hallgatni, ha gyakorlati célról van szó), csak a tanterv nem veszi be céljai közé. Ez látszólag nem lenne baj. Taníthatunk mi a nélkül, hogy a tanterv betűje rendelné. De nem csak a betűről van szó, hanem a számról is. A kiszabott időt a tanterv az általa kitűzött célhoz mérte, a harmadikkal nem törődve. Ennek a számára elég lesz az Utasításokban jó tanácsosal szolgálni. Már pedig a gyakorlati cél elérésére az idő az, a mi a háboruhoz a pénz.

Hogy ezt a gyakorlati célzt mennyire követelik, mutatja Mihelics esete is. A két évvel ezelőtti közzétett programértekezésére egyik bírálója azt mondotta, hogy nem elég, ha a gymnásiumban a német nyelv *megértését* tűzik célul, a mint Mihelics javasolja. És a bírálatnak meg volt a hatása. Mihelics mintha megjedt volna a saját állításától, rögtön leteszi a fegyvert. Második értekezésében elszántan kijelenti, minthogy «a részleges eredmény alsóbb fokát, a német nyelv pusztá megértését, a mit tiszta magyar nyelvű vidékeinken elegendőnek tartanék, a Philologiai Közlöny 1894. évi IX. füzetében keveselték . . . az elérendő eredménynek *feltétlenül* a német nyelv oly elsajátításában kell állnia, hogy a középiskolákból kikerülő tanuló azt ne csak értse, *de beszélje is*». Nyilván való, hogy ezeket a szavakat nem a meggyőződés, hanem a *resignatio* mondta Mihelics tollába. Nyomban azután maga is kifejti, miért nem lehet a fennálló tanterv mellett a gyakorlati célzt elérni, de ismét csak megnyugvás szállja meg a lehetetlennel való küzdelemben. Pedig van Mihelicsnek olyan argumentuma is, melyet, sajnos, nagyon ritkán hallunk, de a mely minden magyar pädagógus komoly megfontolását érdemli. Ez pedig az, hogy a német nyelvben való gyakorlati jártasság a gymnásiumban csakis «az anyanyelv rovására» érhető el. Valóban ideje

hogy ezt az oldalát a dolognak is komoly számba vegyük. A kik folyton panaszkodnak, hogy a középiskolából kikerülő ifjaink magyar nyelvtudása fogyatékos, első sorban a divatos idegen nyelvtanozásban kereshetnék az okot. A magyar nyelvet mai irodalmunkban, napi sajtóunkban, közéletben, társas érintkezésünkben annyiszor érintik gáncscsal, kifogással. Miért nem keresik a szomorú állapot egyik gyökerét a középiskola idegen nyelvi tanításában? Hátha itt rejlik a főbaj. Gimnásiumi tantervünkre büszkék vagyunk, mert a nemzeti elemnek olyan hely jutott benne, a milyennel, legalább elméletben, egyetlen európai iskola tanítási szervezete sem dicsekedhetik. De talán mégis van egy hibája. Az, melyre Mihelics megjegyzése is vonatkozik. Gimnásiumainkban, ha az Utasításokat pontosan végrehajtjuk, *többnyelvű* a tanítás. Igazi nemzeti oktatás csak egy nyelven lehetséges. Az a kimutatás, mely gimnásiumi tantervünkben a nemzeti elem dominálását akarja bizonyítani,* minden igazsága mellett csak addig állhat meg, a míg az idegen *beszéd* kizárásával történik az idegen irodalom tanítása. Mihelyt német nyelven beszél a tanár meg a tanítvány, akár köznapi társalgási gyakorlatok, akár az olvasmány megbeszélése alakjában, megszűnik minden «nemzeti elem», mert idegen gondolkodás, idegen érzésre készíttjük a növendéket. A német nyelv a német nemzeti elem vehiculuma. Megismerni, megérteni ezt a nyelvet nem jár veszedelemmel. De élni a nyelvvel, beszélni, gondolkodni rajta, az egyenes elfojtása a saját nemzeti elemünknek. Tudom, hogy a szélsőségig megyek ezen állítással, a nélkül, hogy ezúttal bővebben kifejthetném okaimat. De mindenki kötelessége nyíltan szólani, ha a legfélétebb kincsünket, nemzeti kulturánkat, veszedelemben véli. Legyen ez a veszedelem akár képzelt, akár való. Úgy látszik nekem, hogy nagy nemzeti kultúra csak az exkluzív népeknél tudott fejlődni. Örökbecsű művek csak ott termettek, a hol az idegen befolyás nem terjedt el a nemzeti nyelvig. A francia nagy prózát nem tudom elképzelni az idegen nyelveknek iskolából és életből való szorgos távoltartása nélkül. A kétnyelvű műveltség félszeg dolog egyénben és nemzetben egyaránt. Kár, hogy ezt a pontot Mihelics oly röviden érinti, mintha félne tőle. Nem szabad ezzel könnyen elbánni. A kérdés elsőrangú fontosságú. Mihelics nyilvánvalóan ki akart térni a gimnásiumi tanterv bírálatára elől. Alig utalt rá, minő akadályokat gördít az általánosan követelt, és Utasítások által is kiemelt gyakorlati cél elérésének. Minden átmenet nélkül, feltűnő hézagot hagyván értekezésében, hozzáfog a módszer taglalásához. És itt úgy jár, mint nem egy modern pedagógusunk. Akármily nehéznek, akármily lehetetlennek tartja a feladatot, egy

* L. Budapesti Szemle, 1895. szeptemberi füzetében. Waldapfel János, A nemzeti elem gymn. tantervünkben.

új jelszó, egy új cím elcsábítja, hogy újra próbálkozzék, újra küzdödjék, és végül megint csak oda jusson, hogy nem tehetünk semmit. Ezúttal Mihelics az imitativ módszert tartja a német nyelvtanítás megmentőjének. Az új módszert állítólag Klinghardt fedezte fel. Csak nem rég hirdette egy magyar kollegánk, hogy a bécsi *Fetter* a feltalálója. Pedig a mit Klinghart, Fetter, és előttük sokan fel akartak fedezni, az mind megvan Herbart és követőinek módszertani műveiben, és talán legjobban ott, a hol legkevésbé olvassák, a magyar gymnasiumi tantervben, mely ellen Mihelics panaszaival most kikel.

Mihelics újra csalódni fog, ha az imitativ módszertől várja azt, a mit eddigi tapasztalatai lehetetlennek bizonyítottak. Meg fog győződni, hogy nincs módszer, melylyel heti három órában 40—50 tanulót hat év alatt megtaníthassunk beszélni, még ha az egész időt is rá fordítjuk és a más fontosabb célokat és az iskolához méltóbb feladatokat teljesen félrevetjük. Legkevésbé valószínű ép az ő esetében a cél elérése. Demosthenes beszédeinek fejtegetése nem vezet gyakorlati ügyességre. Ebből sokat lehet tanulni, de a német társalgás vajmi csekély hasznot húz belőle. Csak hirdesse Mihelics tovább is, hogy a feladat lehetetlen. Ezzel a magyar szolgálatot tesz a magyar középiskola ügyének.

BARTOS FÜLÖP.

VEGYESEK.

— **Készüljünk a kongresszusra.** A II. országos és egyetemes tanügyi kongresszus rendező bizottságának elnöki bizottsága szeptember hó 24-én délután 5 órakor az országos közoktatási tanács helyiségében dr. *Heinrich Gusztáv* elnöklete alatt látogatott ülést tartott. Jelen voltak a tisztikarból: *Hofer Károly*, *Névy László* alelnökök, *Nagy László* főtitkár, dr. *Beke Manó*, dr. *Kovács János* titkárok, dr. *Szigetvári Iván* szerkesztő, *Mauritz Rezső* pénztáros, dr. *Gyulay Béla* ellenőr és alulírt jegyző. Azonkívül: dr. *Alexander Bernát*, dr. *Berzeviczy Albert*, dr. *Berger János*, *Budinszky Károly*, dr. *Csengeri János*, dr. *Csiky Kálmán*, dr. *Encz Géza*, *Ember Károly*, dr. *Erődy Béla*, *György Aladár*, *Halász Gyula*, *Harrach József*, dr. *Hóman Ottó*, *Joannovics György*, dr. *Kármán Mór*, *Kapi Rezső*, *Léderer Ábris*, *Mihalovics Ödön*, özv. *Nendtvichné*, *Pavlicsek Sándor*, *Péterfy Sándor*, *Radó Vilmos*, *Roboz József*, *Rosenberg Augusta*, dr. *Rupp Kornél*, *Scherer István*, *Schön József*, *Tóth József*, *Vámosy Mihály*, *Waldapfel János* és dr. *Weszely Ödön*.